

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Каверіної Альони Сергіївни на тему «Довіра до конвергентних медіа в Україні», яку представлено на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології (054 – Соціологія)

Дисертаційна робота А.С. Каверіної присвячена науковій розробці актуальної соціологічної та соціальної проблеми, що має вагомий теоретичний та практичний значущість. Однією з характеристик сучасного суспільства стала криза довіри до більшості соціальних інститутів, серед яких – інститут мас-медіа. Як наслідок зниження рівня довіри до інституту мас-медіа відбулися дестабілізація соціальних відносин у суспільстві та падіння рівня довіри до економічних, політичних та інших соціальних інститутів. У той же час у самому соціальному інституті мас-медіа відбуваються суттєві зміни, які пов'язані з стрімким розвитком інформаційних технологій, інформатизацією суспільного простору на формування суспільства з мережевим типом соціальної структури. Наслідком цих змін стало формування нового типу мас-медіа – конвергентних медіа.

Евристичний потенціал та практична значущість дисертаційного дослідження Каверіної А.С. полягає не тільки у тому, що поява нових конвергентних медіа, які принципово відрізняються від традиційних медіа моделлю взаємодії з аудиторією і рівнем її інформаційної активності, сприяє загостренню конкуренції у медіапросторі та посиленню значення довіри у відносинах з аудиторією, а й тому, що при формуванні конвергентних медіа відбувається формування нових технічних характеристик функціонування медіа, нового медіа-контенту, нових вимог до журналіста-автора цього медіа-контенту, і навіть нових типів журналістики, до яких відносяться, наприклад, громадянська (народна) журналістика.

Особливої актуальності набуває також визначення та аналіз основних тенденцій розвитку українського медіапростору, та стану сучасної медіагалузі, який характеризується низьким рівнем якості професійної

журналістики та роботи українських медіа зокрема, тому що саме ці фактори негативно впливають на процес формування довіри до мас-медіа, та знижують ефективність факторів медіадовіри.

Важливим чинником актуальності теми дисертаційної праці є також примітна обставина, що мас-медійна проблематика доволі активно розробляється у вітчизняному суспільствознавстві. Разом з тим, бракує саме соціологічних концептуалізацій та підходів до аналізу проблеми довіри до мас-медіа в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, формування конвергентного медіасередовища, зокрема системного соціологічного аналізу факторів формування і прояву довіри до конвергентних медіа як самостійного об'єкту довіри. Ця проблема залишається недостатньо теоретизованою в українській суспільній науці.

Саме з врахуванням означених обставин цілком виправданим та інноваційним за змістом є визначення автором мети дисертаційної праці, котра за своїм змістом відображує прагнення автора здійснити розробку концепції довіри до конвергентних медіа у медіапросторі та аплікувати концептуальні конструкти цієї концепції до аналізу реального стану довіри до конвергентних медіа в Україні.

В дисертації, у відповідності до визначеної мети, дані формулювання конкретних дослідницьких завдань. Автором надана змістовна аргументація щодо конкретної оцінки наукової новизни та конкретних інноваційних здобутків дисертаційної праці (с. 5-7). Структура дисертаційної праці в цілому сприяє продуктивному вирішенню поставлених дослідницьких завдань.

Викладений в дисертації основний зміст дисертаційної роботи (с. 10-156) досить переконливо засвідчує про те, що реалізована у трьох розділах дисертації авторська дослідницька стратегія є достатньо продуктивною в суто науковому плані, оскільки вона призводить до формулювання низки значущих узагальнень та висновків, котрі містять наукову новизну (с. 157-159).

Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень дисертаційної праці А.С. Каверіної, їх достовірність та новизну, слід зазначити наступне.

Насамперед варто відзначити, що актуальним з наукової точки зору є перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні підходи до вивчення поняття довіри у медіапросторі» (с. 10-61), головними результатами якого стає формулювання концептуальних орієнтирів та соціологічних теоретико-методологічних підходів щодо поняття «довіра», систематизація основних ознак, рівнів довіри, факторів її формування і прояву. Проаналізована також історична генеза концептуалізації довіри від класичних інтерпретацій до сучасних соціологічних теоретизувань.

У дисертаційному дослідженні отримало подальшого розвитку та уточнення узагальнене поняття «медіадовіри», як різновиду довіри, що виникає у процесі масової комунікації та інтегрує прояви довіри до всіх структурних елементів медіапростору й охоплює усі форми та рівні взаємодії аудиторії з інститутами, організаціями та акторами медіа системи, та було визначено її евристичний потенціал як одного з базових соціологічних конструктів для аналізу проблеми довіри до конвергентних медіа в українському медіапросторі.

Авторкою зроблений висновок про те, що через широту спектру функцій мас-медіа, вони, у першу чергу, розглядаються як активний посередник процесу формування довіри, а не об'єкт довіри. Авторка також акцентує увагу на суттєвих розбіжностях у концепціях дослідників щодо трактування ролі різних структурних елементів медіапростору у процесі формування довіри.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Конвергентні медіа як основний тип ЗМІ сучасного суспільства» (с. 62-96) проаналізовано етапи розвитку мас-медіа, типології конвергентних медіа в мережі Інтернет.

Відзначено, що у більшості наукових праць, присвячених проблемі довіри до мас-медіа, у фокусі дослідження знаходиться посередницька роль мас-медіа у процесі формування довіри громадян до соціально-політичних

інститутів суспільства. Авторкою наголошується на тому, що, відповідно до розвитку інформаційних технологій, які впливають на стан інформаційно-комунікативного простору суспільства, відбувається ускладнення структури медіадовіри, що, у свою чергу, актуалізує вивчення конвергентних медіа як об'єкта довіри, а не тільки посередника у процесі її формування.

Авторкою було систематизовано та охарактеризовано основні види медійного контенту конвергентних медіа: однотипний (тестовий/фото/відео) та комбінований контент; комерційний/некомерційний; професійний новинний /аматорський контент; інтерактивний контент; сюжетний та довідковий контент; внутрішній/зовнішній контент; лінійний та гіпертекстуальний контент.

Авторка наголошує на тому, що з розвитком конвергентних медіа відбувається трансформація ролі споживача інформації, так як платформи веб 2.0, на базі яких функціонують конвергентні медіа, забезпечує можливості для залучення споживачів інформації у процес її виробництва та поширення.

Концептуальні тлумачення попередній розділів, як засвідчує матеріал третього розділу дисертації «Медіадовіра: характеристики, фактори формування та прояву» (с. 97-156), є перспективними для соціологічного аналізу практичних аспектів проблематики довіри до ЗМІ, у тому числі – і конвергентних медіа, в українському медіапросторі, факторів формування та прояву цієї довіри.

Авторка зацентрувала увагу на загальних тенденціях розвитку медіапростору України, які пов'язані з розвитком інформаційних технологій та є актуальними для більшості країн світу, та виділила наступні: зниження популярності традиційних медіа, конвергенція офлайн-медіа з інтернет-сервісами та комунікативними платформами, диверсифікація медіасистеми, що зумовлена процесом медіаконвергенції, збільшення швидкості інформаційного потоку, збільшення охоплення аудиторії завдяки інтернету тощо.

У цьому розділі на матеріалі одноосібно проведених авторкою експертних опитувань проаналізовано та доповнено перелік унікальних характеристик конвергентних медіа у інтернет-мережі, які відрізняють їх від традиційних мас-медіа, а також удосконалено характеристику тенденцій розвитку українського медіапростору: до таких тенденцій, як зниження популярності традиційних медіа, медіаконвергенція, диверсифікація, збільшення швидкості інформаційного потоку, було додано тенденції, які притаманні саме українському медіапростору, серед яких зниження рівня професійної журналістики, зміна принципів та характеристик української журналістики, збільшення кількості неправдивих новин, розвиток військової журналістики.

Встановлено, що більшість з названих тенденцій розвитку українського медіапростору зумовлено розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, проте тенденції зміни характеристик та основних принципів української журналістики, збільшення кількості неправдивих новин і розвитку військової журналістики зумовлені соціально-політичною ситуацією в країні, а також характеристиками функціонування української медіагалузі, до числа яких входить поширення практики використання пропаганди. Підкреслено, що через низку актуальних проблем, серед яких є великий обсяг проплаченого контенту, спроби цензурування інформації з боку власників мас-медіа, несформовані рекламний та медійний ринки, брак професійних кадрів та інші, сучасні засоби масової інформації та комунікації не відповідають вимогам та потребам аудиторії.

Одним з основних висновків цього розділу стає наступний: на процес формування довіри, наряду з іншими факторами, впливає поведінка та характеристика цільової аудиторії, яка складається з демографічних показників аудиторії, рівня медіаграмотності та інформаційної культури, особистісних вподобань та переконань аудиторії тощо.

Авторкою аргументовано висновок, що проникнення конвергенції у всі сфери функціонування медіапростору перетворює конвергентні медіа на

основний тип мас-медіа у сучасному суспільстві.

Одним з найважливіших результатів дисертаційного дослідження треба вважати наступний: наведено та обгрунтовано шість основних напрямів розвитку медіаконвергенції. Авторкою визначено та схарактеризовано групи факторів довіри до конвергентних медіа, а саме: «репутація мас-медіа»; група факторів «авторитетність журналіста»; група факторів «дотримання журналістських стандартів»; група «характеристика та поведінка цільової аудиторії», а також структурні компоненти компоненти медіадовіри: довіру до журналістики, довіру до інтернету або кібердовіру, довіру до інформації та її автора, довіру до інтернет-сервісів та медійних платформ тощо.

Особистий внесок здобувача полягає у: проведенні комплексного соціологічного дослідження стану довіри до конвергентних медіа в Україні, концептуалізації факторів формування і прояву медіадовіри в українському медіапросторі.

Найважливіші концептуальні положення та висновки дисертації мають наукове обгрунтування та відзначаються достатнім ступенем наукової достовірності, що загалом засвідчує про достатньо високу якість проведеного дисертаційного дослідження.

Положення і висновки дисертаційної праці досить вичерпно відображені у авторефераті та мають належну апробацію в наукових публікаціях автора. В суто тематичному аспекті дана дисертація дієво сприяє формуванню нових наукових проектів і узгоджується з перспективною тематикою досліджень, які проводяться у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Результати дослідження відзначаються теоретичною та практичною значущістю. Саме тому матеріал дисертації може бути використаним у якості інформаційного джерела в науковій та викладацькій роботі.

Проте поряд з позитивними рисами дисертації А.С. Каверіної притаманні і недоліки, які певним чином відображує зміст дисертаційної

праці.

1. Потребує уточнення мета дослідження, тому що у вступі мета визначається у розробці концепції довіри до конвергентних медіа у медіапросторі, а у висновках звітується про визначення та концептуалізацію факторів формування і прояву медіадовіри в українському медіапросторі. Відповідно до мети, і до назви дисертаційного дослідження, потребує уточнення також об'єкт та предмет дослідження.

2. Не отримало необхідного розкриття питання операціоналізації поняття «медіадовіра», не запропонована система індикаторів вимірювання рівня довіри до конвергентних медіа.

3. В дослідженнях, на вторинному аналізі даних яких авторка дисертації формує свою доказову базу, в основному досліджується ставлення респондентів до традиційних медіа, конвергентні медіа окремо не розглядаються. Тому залишається дискусійним питання про можливість використання цих даних для висновків про стан довіри саме до конвергентних медіа в українському медіапросторі.

4. Запропонована типологія конвергентних медіа – формальна, відсутнє фактологічне підтвердження запропонованих типів конвергентних медіа, опис цільової аудиторії цих медіа, а також не проведений порівняльний аналіз конкретних конвергентних та традиційних медіа.

5. Достатньо великий обсяг тексту 3-го розділу віддано цитуванню висловлювань експертів, які приймали участь у експертному опитуванні. При цьому аналітичне супроводження поданого матеріалу залишається описовим, не відповідає рівню теоретичного узагальнення, і не призводить до розробки концептуальних засад довіри до конвергентних медіа.

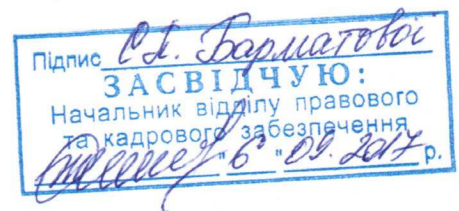
6. У вступі дисертаційного дослідження декларовано проведення контент-аналізу статей сайту аналітичного проекту з підвищення медіаграмотності «Media Sapiens» та сайтів рейтингових конвергентних медіа України, але у тексті результатів цього аналізу майже не представлено (окрім додатку №Б).

Однак, при наявності вказаних недоліків, теоретичний рівень і практична значимість дисертаційного дослідження достатні, тому є всі підстави для того, щоб вважати дисертацію завершеною, самостійно виконаною та оригінальною.

Дисертація «Довіра до конвергентних медіа в Україні» в цілому відповідає вимогам нормативних документів, зокрема п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», ухваленого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, а її автор Каверіна Альона Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидат соціологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології (054 – Соціологія).

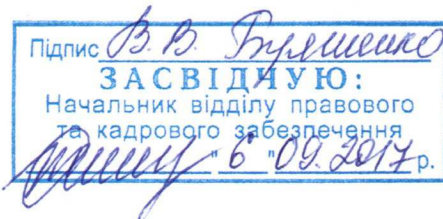
Офіційний опонент

**Доктор соціологічних наук,
професор, професор кафедри
соціології та суспільних наук
Академії праці, соціальних
відносин і туризму**

С. П. Барматова

**Ректор Академії праці, соціальних відносин і туризму,
доктор філософських наук, професор**

В. В. Буяшенко